langais, išeinančiais į gatvę. XIX a. visoje teritorijoje paviršiaus buvo gerokai paaukštintas suvežant čia iš įvairių miesto vietų XVI-XVII a. buitines ir statybines šiukšles, tai rodo to laikotarpio radiniai, esantys užpiltajame sluoksnyje. Viršuje, po asfaltu, išliko XX a. trečiojo dešimtmečio grindinys.

Adolfas Jankauskas, Aleksiejus Luchtanas

SENŲJŲ KERNAVĖS BAŽNYČIŲ TYRINĖJIMAI

1989 m. Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus-rezervato ekspedicija (vadovas - archeologijos skyriaus vedėjas A. Jankauskas) pradėjo tyrinėjimus senųjų Kernavės bažnyčių vietoje.

Kernavės miestelio pietiniame pakraštyje, apie 30 m į pietryčius nuo dabartinės mūrinės bažnyčios, ištirtas 150 m^2 plotas. Po veléna atidengti antrosios Kernavės bažnyčios, statytos 1739 m. pietinės dalies pamatai. Centrinėje perkasos dalyje, antrosios bažnyčios viduje, 0,4-0,5 m gylyje, rasti ir pirmosios bažnyčios, statytos Vytauto 1420 m., perstatinėtos 1522 m. bei po 1674 metų, pietvakarinio kampo pamatai. Abi senosios bažnyčios buvo medinės.

Pirmosios bažnyčios pamatai yra iš sukrautų viena eile be jokios jungiamosios medžiagos iki 0,5-0,6 m skersmens akmenų. Pamatai išliko tik fragmentiškai, vietomis akmenys išimti. Matyt, jie buvo panaudoti antrosios bažnyčios pamatams. Pirmoji Kernavės bažnyčia buvo stačiakampė, orientuota galais į rytus ir vakarus. Jos kultūriniame sluoksnyje aptiktos plokščiosios čerpės, vitražų stiklo šukės bei apsilydžiusių švininių rėmelių fragmentai.

Antroji bažnyčia buvo daug didesnė, jos pamatai iš kalkių skiediniu sutvirtintų vidutinio dydžio akmenų ir plytų. Bažnyčia stačiakampė, 22x11 m dydžio, ilgoji kraštinė orientuota rytų-vakarų kryptimi. Baž-

nyčios rytiniame gale buvusi daugiakampė apsida. Pietrytinėje bažnyčios dalyje, prie presbiterijos, glaudėsi nedidelė zakristija. Dvi poros ant lauko akmenų stovinčių stulpų laikė stogą. Prie įėjimo, vakarinėje pusėje, buvo siauras prieangis. Bažnyčios grindys lentinės, prieangio grindys - kvadratinių keramikinių plytelių. Atkastieji pamatų fragmentai visiškai sutampa su antrosios bažnyčios XX a. pradžios nuotraukose matomomis detalėmis.

Bažnyčių tyrinėjimo metu aptikta apie 50 suardytų kapų. Galimas dalykas, iki 1420 metų šioje vietoje stovėjo dar mažesnė už pirmąją bažnyčią koplytėlė ir laidota aplink ją, arba tiesiog čia buvo pirmosios Kernavės krikščioniškos kapinės. Kapai apardyti statant pirmąją bažnyčią, bet ypatingai nukentėjo antrosios bažnyčios statybos metu. Seniausi kapai aptikti pirmosios bažnyčios viduje, bet dauguma jų buvo šventoriuje aplink bažnyčią. Geriau išliko tik 5 kapai pirmosios bažnyčios pietvakariniame kampe ir prie pat pietinės sienos. Kapai 40-45, 45-50 ir 50-55 metų amžiaus 2 vyrų ir 2 moterų bei 4,5-5,5 metų vaiko. Jie rasti 1-1,2 m gylyje, palaidoti lentiniuose karstuose, aukštielninki, galvomis į pietus (bažnyčios viduje) ir į vakarus (šalia bažnyčios). Visi nesuardyti kapai buvo be įkapių.

Šalia apardytų kapų rasti žalvariniai piniginių apkaustų ir užraktų fragmentai, XV-XVII a. monetos. Vėlesnės monetos priklauso antrajai bažnyčiai ir buvo surastos jos viduje, grindų lygyje. Seniausioji moneta aptikta pirmosios bažnyčios viduje. Tai 13,5 mm skersmens 0,443 g svorio sidabrinė moneta. Jos averse - karoliukų apvade žygiuojantis į dešinę irbis, kurio uodega užsibaigia lelija, po juo toks pat, tik dvigubai mažesnis irbis. Reverse - karoliukų apvade dvigubo kontūro gediminaičių stulpai. Tai pirmoji tokio tipo moneta, rasta Lietuvoje. Dvi analogiškos monetos buvo aptiktos paslėptame apie 1415 m. Drozdovo (Rūzos rajonas, Maskvos sritis) lobyje ir dar dvi be aiškios radimvietės yra XVIII a. Ermitažo kolekcijoje (plačiau apie šias monetas žr. šios kny-

gos p. 000). Kernavėje rasta moneta pateko į kapą (?) dar prieš pirmosios bažnyčios statybą 1420 metais. Tad jos chronologija neprieštarauja Drozdovo lobio monetų datavimui.

Be šios unikalios monetos, rasti 9 sulipę sidabriniai 1554, 1555, 1558 ir 1559 metų Žygimanto Augusto denarai, 1569 metų dvidenaris bei 1609 m. Zigmanto III Vazos dvidenaris. Viršutiniame sluoksnyje aptikti 3 variniai 1662 ir 1663 m. Jono Kazimiero šilingai, 1774 m. varinis Stanislovo Augusto trečiokas, 1842 m. varinė Nikalojaus I kapeika bei XIX a. antrosios pusės Rusijos varinės kapeikos.

Be monetų, rasta negausi XV-XIX a. žiestinė keramika, stiklo šukės, geležinis peilis, karstų vinys, skardos gabalai. Ištirtame plote nerasta XIV a. ir ankstesnių laikotarpių kultūrinio sluoksnio arba pavienių radinių. Matyt, senosios Kernavės laikais ši vieta dar nebuvo apgyvendinta. Bažnyčių teritorijos tyrinėjimus numatoma tęsti 1990 m. o atkastus abiejų bažnyčių pamatus ateityje eksponuoti.

Algirdas Juknevičius

KAUNE, ŠV. GERTRŪDOS BAŽNYČIOJE IR ŠVENTORIUJE, ATLIKTI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

Kauno šv. Gertrūdos bažnyčia stovi senamiesčio rytinėje dalyje, prie J. Gruodžio gatvės, buvusio kelio į Vilnių pašonėje. Tai vienanavis gotikinis kvadratinio, ne visai taisyklingo plano pastatas, kurio navos ilgis ir plotis - 11,2 m. Apsida trisienė, šiaurinėje pusėje prie presbiterijos pristatyta zakristija, prie pagrindinio vakarinio fasado vidurio glaudžiasi bokštas. Istoriniuose šaltiniuose bažnyčia minima nuo 1503 m.

1988 m. PRPI Kauno skyrius atliko pastato archeologinius tyrimus, rinko duomenis bažnyčios res-